

A Trump-effektus konzervativizmusra gyakorolt hatása

Magyarics Tamás

Donald J. Trump a közvélemény-kutatók, a főáramú média, a politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális elit nagy többségének várakozásával ellentétben 2016-ban először a Republikánus Párt 16. másik elnökjelöltjét győzte le a párt előválasztásán, majd a Demokrata Párt – és a liberálisok – ikonjának számító Hillary R. Clintont a novemberi elnökválasztáson. Sikerét, belföldön és külföldön egyaránt, sokan egyszeri „véletlennek” tulajdonították, ám a 2020-as elnökválasztáson, annak ellenére, hogy elsősorban a Covid-19-járvány és a velejáró gazdasági nehézségek miatt a többség az elnök és pártjának jelentős mértékű vereségével számolt, az ellenfelek által várt „kék hullám” nem következett be. Sőt, Donald J. Trump nagyjából 10 millió szavazattal kapott többet, mint négy évvel korábban, miközben a szövetségi Képviselőházban a republikánusok növelték a létszámukat, a vártnál több kormányzó helyet szereztek, és a tagállamok nagyjából felében republikánus többség alakult ki a helyi törvényhozás mindkét házában. Egyedül a szövetségi Szenátusban nem sikerült a Republikánus Pártnak megőriznie a többségét, elsősorban az elnök nem megfelelő taktikája miatt elvesztett georgiai szenátorválasztás miatt. Az amerikai történelem egyik tapasztalata, hogy – kevés kivételtől (például Grover Cleveland vagy Richard Nixon) eltekintve – bukott elnökjelöltek nem tudtak továbbra is a politika élvonalában maradni, de, legalábbis a 2021. első felében végzett felmérések szerint, Donald J. Trumpnak ez sikerülhet. Hozzá kell azonban tenni, hogy a republikánus párti vagy a Republikánus Párttal rokonszenvező szavazók közel fele szavazna csak minden körülmények között a volt elnökre, míg a többiek a párt által állított bármilyen jelöltet támogatnák. Még nagyobb fokú megosztottság tapasztalható a fenti csoportokban azt illetően, hogy milyen ideológia és/vagy milyen szakpolitikák alkotják az (érték)választásukat.

Donald J. Trump egyrészt nem az ismeretlenség homályából bukkant fel 2015–2016-ban (korábban is indult már a Republikánus Párt elnökjelöltségeért), és évtizedes médiajelenléte széles körű ismertséget biztosított neki. Másrészt politikai programjának gyakorlatilag minden eleme már ismert volt az amerikai politikatörténetben, ha nem is olyan módon összegyúrva, ahogyan Donald J. Trump azokat képviselte. Sikere a „jókor volt, jó helyen” klasszikus esetének is felfogható – ilyen szempontból sikeres, sőt akár olyan politikusként is leírható, aki a Republikánus Párt történetében úgynevezett transzformális elnöknek tekinthető. A kérdés, hogy az amerikai konzervativizmus szempontjából hasonló szerepet töltött-e be (és tölt be napjainkban is), már ellentmondásosabb. Politikai ideológiáját sokan és sokféleképpen próbálták leírni, de az annyira amorf, hogy lényegében semmilyen politikaelméleti kategóriába nem szorítható be. Leginkább talán egy ideológiamentes, pragmatikus, (dogmatikus) elvek nélküli, sokszor önellentmondásos politika Donald J. Trump sajátja, egyfajta „tranzakcionalizmus”. Az is egyértelműnek látszik azonban, hogy Trump megjelenése a nagypolitika színpadán, valamint elvitathatatlan népszerűsége és sikere választók tízmillióinál választút elé állítja a Republikánus Párt támogatóit,

illetve a konzervatív gondolatokat magukénak valló embereket (a két kategória nem szükségszerűen fedi egymást). Mindkét csoport számára, és általában az Egyesült Államok politikai életének szempontjából a kulcskérdés az, hogy a „trumpizmus” átveszi-e az uralmat a Republikánus Párton belül, vagy a hagyományosabb konzervatív értékeket vallók vissza tudják-e szerezni befolyásukat a párton belül, és tömegtámogatást tudnak-e szerezni egy „puhább”, középutasabb irányvonalnak a politikai spektrum jobboldalán egy egyre jobban balra tolódó Demokrata Párt ellenében, amelyben ugyancsak küzdelem zajlik a mérsékeltek (centristák) és a radikálisok, az úgynevezett progresszívek között. A valóságban a két szélsőség nagymértékben egymást feltételezi; a „trumpizmus” erősíti a „progresszíveket”, és fordítva. A „közép” kiüresedni látszik az Egyesült Államok politikai életében a tömegbázisukat jelentő hagyományos, széles, egy tág értelemben vett nemzeti konszenzusban egyetértő középosztály gyengülésével. A demográfiai változások, a csoportérdekek túlhangsúlyozása, az úgynevezett identitáspolitika, a különbségeket és nem az azonosságokat hangsúlyozó szélsőséges ideológiák (kritikai fajelmélet stb.) mind hozzájárult a jelenlegi, végletekig megosztott politikai élethez, amelyből Donald J. Trump eklektikus populizmusa próbál(t) kiutat találni. A kísérlet sikere azonban több mint kérdéses, és – adott esetben – az is több mint kérdéses, hogy az Egyesült Államok és a világ javára válna-e. Az mindenesetre meglehetősen biztonsággal leszögezhető, hogy Trump az amerikai politikai életben fontos, ám tabunak számító kérdéseket tett fel, és a változás utáni, hagyományosnak mondható amerikai vágyat és törekvést fejezett ki – noha sok esetben ezt a közéletben szokatlanul számító módon és hangnemben. A lényegét és a formát azonban nem szabad összekeverni, mint ahogy azt a liberális oldal, valamint a mérsékelt konzervatívok 2016-ban a saját kárukra tanulhatták meg.

A „trumpizmus” – populizmus, elitellenesség

A Donald J. Trump által képviselt politika rendkívül eklektikus elemeket tartalmaz. Nehéz röviden jellemezni, legjobban talán egy demagógiába hajló „populista konzervativizmussal” lehetne leírni azt, jóllehet mind a populista jelző, mind a konzervatív főnév több mint problematikus a különböző értelmezések miatt. A populizmus, nagyon tág értelemben, az „emberek” képviselését jelenti az „elitek”, az *establishment* tagjai ellenében. A jelenség, ilyen értelemben, nem új keletű az Egyesült Államok történetében. Az Egyesült Államok történelmében időről időre megerősödött az alulról jövő (*grass roots*) kiábrándultság és igény a „kisemberek” védelmére az uralkodó pénzügyi, politikai és társadalmi elitekkel szemben. A teljesség igénye nélkül meg lehet említeni Andrew Jackson elnököt (1829–1837), aki a keleti parti elitek dominanciájának csökkentése érdekében, többek közt, kiterjesztette a demokráciát, és erősítette a tagállamok jogait. A 19. század fordulója körül fellépő Emberek Pártja (*People's Party*) vagy Populista Párt alapvetően egy baloldali agrármozgalomból nőtt ki, és – nagy általánosságban – a pénzügyi és nagyvállalati elitek ellen lépett fel; ez a kor hozta magával az óriási mértékű ipari és pénzügyi koncentrációt, a Rockefellerek és a Morganek felemelkedését. Majd az 1930-as években Franklin D. Rooseveltnél New Dealjével, a nagyarányú szövetségi programok és egyre

nagyobb területeket átfogó központi szabályozás ellen számos, baloldali populistának nevezhető mozgalom és program született Huey Long louisianai kormányzó *Share Our Wealth*től kezdve Charles Coughlin atya *National Union for Social Justice*-áig. Sőt az Egyesült Államok háború esetén való semlegességét követelő *America First* mozgalom is – olyan „húzónevekkel”, mint például Charles Lindbergh – ebbe a vonulatba sorolható. Az „eredeti” *America First* mozgalom és Donald J. Trump *America First* kampány jel-szava érintkezik egy másik jacksoni hagyománnyal is: Walter Russell Mead tipológiája az Egyesült Államok 7. elnökének tulajdonítja az erős haderő, de a nemzetközi katonai szerepvállalásoktól való tartózkodás elvét, amelynek Trump elnök Amerika katonai kötelezettségvállalásainak csökkentésével kívánt megfelelni. Már itt hozzá lehet tenni, hogy ez a megközelítés szembement a hagyományos amerikai konzervatív felfogással az Egyesült Államok külföldi katonai szerepvállalását illetően, különösen az úgynevezett neokonzervatívok álláspontjára vonatkozóan. Végül, a teljesség igénye nélkül, említést érdemel a Ross Perot által az 1990-es években alapított *Reform Party*, amelynek ismertebb tagjai közül megemlíthető az egyesek által paleokonzervatívnak tartott Patrick Buchanan vagy a fogyasztóvédelmi mozgalom egyik vezére, Ralph Nader, de ami érdekessé teszi az alapján sikertelen pártot a jelen esszé szempontjából, az, hogy Donald J. Trump is rövid ideig a párt tagja volt. Perot, és előtte még sokan mások, így Theodore Roosevelt is egy időben, elégedetlen volt a kétpólusú politikai rendszerrel, és a Demokrata, illetve a Republikánus Párttal szemben egy harmadik párti alternatívát kívánt adni. Donald J. Trump 2016-os kampánya részben a felsőfokú végzettséggel nem rendelkező alsó középosztály és a munkásosztály tényleges problémáira adott válaszokra, részben a két nagy párttal szembeni elégedetlenségre épült. A választópolgárok milliói egy, az *establishment*tal küzdelmet vállaló, harcias jelöltet kívántak, aki szókimondó, és nem a washingtoni „*Beltway*” politikusainak a nyelvét beszéli, a Republikánus Párton belül ezen az úgynevezett RINO-kat (*Republicans In Name Only*) értették. A Republikánus Párt törzsszavazói a 2010-es évek végére ezek a társadalmi csoportok lettek: míg 1990-es években a felsőfokú végzettséggel nem rendelkező fehér szavazók többsége Bill Clinton mögött állt, 2016-ban már 39%-kal többen szavaztak közülük Donald J. Trumpra, mint Hillary R. Clintonra.¹ A „*Beltway*”-ellenesség nem új keletű: a második világháború után elnökjelöltek egész sora indult Washington, azaz a főváros jelképezte politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális elit, valamint a washingtoni bürokrácia (mély állam; *deep state*) ellen: Jimmy Carter, Ronald Reagan, Bill Clinton, George W. Bush, sőt még Barack Obama is Donald J. Trump előtt. A volt elnök 2020. novemberi veresége után egy ideig „lebegtette” egy harmadik párt megalakítását is, ami – ha az amerikai történelem bármire is tanít – gyakorlatilag kudarcra van ítélve, elsősorban azért, mert a két nagy párt úgynevezett ernyőpárt vagy néppárt, és lefedik a politikai spektrumot a szélsőjobbtól a szélsőbalig, így egy harmadik pártnak nincs igazán mozgástere. (Nem is szólva egy országos párt szervezésének és finanszírozásának gigantikus feladatáról.)

¹ Ruth Igielnik – Scott Keeter – Hannah Harting: Behind Biden’s 2020 Victory. *Pew Research Center*, 2021. június 30.

Az elitellenesség maga hasonlóképpen erős hagyományokkal rendelkezik az Egyesült Államokban. A 20. században Woodrow Wilson elnökségével szemben erősödött meg ez a gondolat, amit Warren G. Harding használt ki a „vissza a normálishoz” kampányjelszavával 1920-ban, azaz, a nagy háború alatt felépített „nagy állam” visszabontását ígérte: a több száz szövetségi intézmény felszámolását és az élet számos területét érintő szabályozó rendszerek megszüntetését. A New Deal már visszavonhatatlanul elkezdte felépíteni a jóléti államot, amelyet a Franklin D. Rooseveltet követő demokrata párti elnökök tovább bővítettek; mindenekelőtt Lyndon B. Johnson *Great Society*-je említhető ebben az összefüggésben. A Republikánus Párt gyakorlatilag elfogadta az új konszenzust; az ellenzők, így Robert A. Taft kudarcot vallottak a „kis állam” visszaállításának koncepciójával. A Republikánus Párton belül a Nelson Rockefeller körül csoportosuló keleti partiak vették át a vezetést az 1950-es és 1960-as években, s ez a republikánus elit stratégiailag sokban különbözött a demokrata elitől. A konvergencia egyfajta csúcspontjaként George W. Bush az „együttérző konzervativizmussal” életre hívta a „nagy állami konzervativizmust”, és a Republikánus Párt őt követő elnökjelöltjei, John McCain és Mitt Romney átvette ezt a politikai irányvonalat. Egyre nagyobb társadalmi csoportok, elsősorban Középnyugat mezőgazdaságból élő emberei, a Nagy Tavak menti államok fehér munkásai, a Dél vallási és társadalmi kérdésekben konzervatív nézeteket valló lakosai úgy érezték, hogy a párt vezetése már nem képviseli az ő nézeteiket ezeken a területeken sem. Donald J. Trump erre érzett rá, és nyerte meg a társadalom Hillary C. Clinton által – lekezelően – „sajnálatra méltónak” nevezett 48% döntő többségének támogatását.

A politikai elit egy részének lekezelő magatartása kiegészült a média és kulturális elit hasonló beállítottságával. A közvetlen kezdetek itt az 1960-as évekre vezethetők vissza. A baloldali indíttatású „ellenkultúra”, valamint az egyetemeken és főiskolákon hódító, nagy részben európai baloldali, marxista, neomarxista, sőt maoista elméletek (Herbert Marcuse, a francia dekonstrukcionista stb.), az olyan személyek ikonikussá emelése, mint például Fidel Castro, Che Guevara, Mao Ce-tung, nemcsak a hagyományos értékeket kérdőjelezték meg, hanem egyben szellemi, intellektuális téren másodosztályú állampolgárokká nyilvánították azokat, akik még hittek az „amerikai hitvallásban”, az „amerikai álomban”. Egyfajta paradoxonként, a lenini „hasznos idioták” (azaz az értelmiség) Amerikában azokat kezdte el „hasznos idiotának” tekinteni, akik hittek a Bibliában, az alapító atyák által létrehozott politikai rendszerben, az olyan hagyományos értékekben, mint a család, a haza, az egyéni erkölcsök és így tovább. Ezt az egyetemi és nagyvárosi elitekkel szemben érzett frusztrációt tudta 2016-ban Donald J. Trump megfogalmazni – az más kérdés, hogy Trump személyesen mennyire érzett együtt ezekkel az emberekkel, s mennyire osztotta az aggodalmaikat és kiábrándultságukat. Ám azzal, hogy erőteljesen hangot adott ezeknek az érzéseknek, függetlenül attól, hogy őszintén vagy sem, kikényszerített egy választást a konzervatívokon és a Republikánus Párton belül: egyfelől megerősödött a populista konzervatív irányzat, másfelől a ’soha Trump’-hívók, a modern kori Rockefeller-republikánusok visszatértek ahhoz a politikai irányvonalhoz, amelyben a republikánus és a demokrata elit stratégiai kérdésekben gyakorlatilag egymástól megkülönböztethetetlen, s ennek eklatáns példajaként George F. Willtől kezdve John Kasich-en át Max Bootig Hillary Clintonra és Joe Bidenre szavaztak.

Donald J. Trumpgal kapcsolatban visszatérő bírálat, hogy megosztja a társadalmat, társadalmi csoportokat egymás ellen hangol. Az elnökjelölt Trump valóban több mint kifogásolható kijelentéseket tett latin-amerikai, elsősorban mexikói bevándorlókkal kapcsolatban. Később, már elnökként, beutazási tilalmat rendelt el számos muszlim országból. Azaz a kritikák szerint etnikai csoportok ellen hangolta a közvéleményt. Donald J. Trump valóban „bűnös” ezekben a vádakban, ám nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy az úgynevezett identitáspolitikai baloldali, liberális, mindenekelőtt fekete feminista, nacionalista ihletésű; a társadalmi csoportokat egymás ellenében meghatározó elképzelés, amelyet Trump a visszájára fordított. Politikájának sikere a fehérek jelentős csoportjának körében visszavezethető az 1960-as években kezdődő úgynevezett pozitív diszkriminációs gyakorlatra oktatási intézményekben és munkahelyeken. Továbbá a politikai korrektség gyakran tragikomikus megnyilvánulásaira, amelyeknek a célpontja a fehér lakosság, a történelem átírására (azaz a történelem visszafelé olvasására) irányuló erőfeszítésekre, amelyeknek elrettentő példája a *The New York Times* és a *The New York Times Magazine* szerzői által útnak indított *1619 Project*. Idesorolhatók az amerikai történelemben meghatározó szerepet játszó személyek, illetve a róluk mintázott szobrok elleni támadások, amelyek nem kímélték George Washington, Andrew Jacksont, de még Abraham Lincolnt sem. Az amerikai – és a nyugati – történelem átírása már legalábbis az 1980-as években megkezdődött, és a célja az amerikai nemzeti identitás kilúgozása, erodálása; nem véletlen, hogy Donald J. Trump Amerika „nagyságának” a helyreállításáról beszélt, amelyet az említett államférfiak és még sokan mások hívtak életre – a baloldal számára, diszkriminatív módon, szinte kizárólag „fehér, férfi, halott” emberek –, a kifejezés lényegében szitokszóvá, sőt váddá alakult a progresszíveknek nevezett amerikai baloldal szájában.

Donald J. Trump ugyancsak fellépett a Demokrata Párt, s annak is elsősorban a baloldalát alkotó úgynevezett progresszívek arra irányuló agresszív kísérletei ellen, hogy a neomarxista, gender- és egyéb tanulmányokat a főiskolákon és egyetemeken kívül már az államilag finanszírozott általános és középiskolákban („K-12”) is felvegyék a tanrendbe. Példaként meg lehet említeni az amerikai baloldal egyik legismertebb és legnépszerűbb elméletét, az úgynevezett kritikai fajelméletet. A *Critical Race Theory* (CRT) egy általánosan elfogadott meghatározás szerint megkérdőjelezi a liberális rend alapjait, beleértve az egyenlőséget, a jogszerűséget, a felvilágosodás racionalizmusát, valamint az alkotmányos jog semlegességi elveit.² A CRT „születésekor”, az 1990-es évek legelején, Kimberlé Crenshaw jellemzése szerint: „A kritikai fajelmélet számos hagyományra épül, beleértve a posztstrukturalizmust, posztmodernizmust, marxizmust, feminizmust, irodalomkritikát, [...] valamint olyan önmeghatározási diskurzusokra, mint a fekete nacionalizmus és a radikális pluralizmus.” Mindehhez hozzátette: „A kritikai fajelmélet normatív álláspontja az, hogy nagyarányú társadalomátalakítás a szükséges előfeltétele a faji igazságosságnak.”³

² Steven F. Hayward: *What Is Going On in America?* Lecture at the Danube Institute, 2021. július 19.

³ Idézi Hayward (2021): i. m.

Gazdaság, klímaváltozás

Az úgynevezett fiskális konzervatívok elvei határozták meg egészen az 1980-as évekig a Republikánus Párt pénzügypolitikáját. A fő elemeket a kiegyensúlyozott költségvetés, a szuverén (állam)adósság elkerülése, az alacsony szövetségi személyi és társasági adók, valamint a dereguláció jelentették. Érintőlegesen idetartozott még a „kis” szövetségi állam, a központi bürokrácia csökkentése, továbbá a decentralizáció, azaz a föderális hatalmi szintek – szövetségi, tagállami és helyi – közül az utóbbiak erősítése részben azzal is, hogy több pénzt hagytak a tagállamok és a helyi hatóságok kezében. A Demokrata Párt ezzel ellentétes pályára állt a New Deallel, amely – nagy általánosságban – a központi hatalmat erősítette, és magasabb adókkal markánsabb újraelosztó politikát folytatott. A Republikánus Párton belül azonban az 1980-as évektől kezdődően háttérbe szorultak a fiskális konzervatívok. Ronald Reagan még az ő elveik alapján kampányolt 1980-ban, de elnökként úgymond elárulta őket.⁴ Igaz, csökkentette az adókat, számos, a gazdasági tevékenységet nehezítő központi szabályozást törölt el, de a jóléti kiadásokat szinten tartotta, míg a védelmi kiadásokat növelte. Ezzel elindította azt a spirált, amelynek eredményeként 2020-ra az Egyesült Államok szuverén adósságállománya 27 billió dollárra emelkedett; egy főre vetítve ez nagyjából 70 ezer dollárt jelent (összehasonlításként: 1990-ben az egy főre eső adósság 12 ezer dollár körül volt).⁵ Mindez, többek közt, a liberális „nagy”, „gondoskodó” állam átvételét is jelentette; George W. Bush idejében már „nagyállami konzervativizmusról” lehetett beszélni a 43. elnök „együttérző konzervativizmusa” (*compassionate conservatism*) szellemében. Donald J. Trump ugyan ígéretet tett a hagyományos fiskális konzervativizmushoz való visszatérésre, de ez mindössze a személyi adórendszer egyszerűsítése és a személyi jövedelemadók mérsékelt csökkentése, valamint a társasági adó 35%-ról 21%-ra való leszállításában, továbbá a központi szabályozó rendszerek lazításában nyilvánult meg. A szövetségi bürokrácia mérete nem zsugorodott, míg az államadósság 2019 és 2020 között több mint négybillió dollárral nőtt – igaz, főleg a Covid-19 gazdasági hatásai miatt. Úgy tűnik, hogy nem lehetséges a visszatérés a klasszikus konzervatív pénzügy- és gazdaságpolitikába, és már az is eredménynek számítana a konzervatív oldalon, ha a balra tolódó Demokrata Párt politikájával szemben Donald J. Trump sok szempontból sikeresnek bizonyuló gazdaságpolitikájának elemeit tudnák átmenteni: az alacsonyabb adókat és járulékokat, a munkahelyteremtést, a központi szabályozás mérséklését, valamint a decentralizálás folytatását. Ez utóbbiak politikailag is a Republikánus Párt esélyeit növelnék az elsősorban a keleti és a nyugati partra, valamint a nagyvárosokra támaszkodó demokratákkal szemben.

Az úgynevezett '68-as nemzedék tagjai, köztük Hillary R. Clinton, Donald J. Trump kezére játszott a 2016-os elnökválasztás alatt, amikor „kultúrharcos” témákkal foglalkoztak ahelyett, hogy a megelőző évtizedekben vagy egyre rosszabb gazdasági körülmények közé kerülő, vagy legfeljebb stagnáló életszínvonallal rendelkező rétegekkel

⁴ David Stockman: *The Triumph of Politics: Why the Reagan Revolution Failed*. New York, Harper & Row, 1986.

⁵ Erin Duffin: United States National Debt per Capita From 1990 to 2020. *Statista*, 2021. július 30.

foglalkoztak volna, többek közt az úgynevezett rozsdaovezet államaiban. Ezekben az északkeleti és a Nagy Tavak mentén fekvő korábbi ipari központokban a munkahelyek gyors ütemben szűntek meg leginkább az automatizálás és a munkahelyek külföldre való kiszervezése miatt. A hagyományos iparágakban (vas- és acélipar, ruházat, cipő stb.) foglalkoztatott, döntően fehér munkások korábban stabil demokrata párti szavazónak számítottak; nem véletlen, hogy például a demokraták voltak azok, akik nagyon szkeptikusan viszonyultak az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodáshoz (NAFTA) az 1990-es években. A párt Obama–Clinton szárnya azonban hitet tett a globalizáció mellett, s ennek egyik járulékos következményeként sokan veszítették el a munkahelyüket az Egyesült Államokban, nagyrészt a kelet- és délkelet-ázsiai verseny eredményeként. Donald J. Trump ezeknek a kiábrándult szavazóknak a segítségével nyert olyan ipari államokban, mint például Ohio, Michigan és Pennsylvania. A republikánus elnökjelölt itt fordulatot hajtott végre a kérdésben elfoglalt korábbi pártpolitikákat illetően. A Republikánus Párt, tendenciaszerűen, maga mögött tudhatta a Wall Street és a nagyipar támogatásának nagy részét, s ennek megfelelően a szabadkereskedelem híve volt – igaz, az 1920-as években republikánus elnökök vezettek be magas védővámokat (Fordney–McCumber [1922] és Smoot–Hawley [1930] törvények). Donald J. Trump azonban egyértelműen protekcionista kereskedelempolitikát ígért, s valósított meg. Ennek fő elemeiként jegelte a Trans-Atlantic Investment Partnershipet (TTIP), a Trans-Pacific Partnershipet (TPP), egyfajta kereskedelmi hidegháborúba kezdett elsősorban Kínával, de európai szövetségesek is „áldozataivá” váltak ennek a politikának, továbbá újratárgyalta a NAFTA-t (United States-Mexico-Canada Agreement – USMCA), amely előnyösebb feltételeket teremtett az amerikai munkásoknak és a mezőgazdaságban dolgozóknak is. A munkahelyvédelem aztán politikailag annyira előnyösnek bizonyult, hogy 2020-ban demokrata ellenfele, Joe Biden is elkötelezte magát az amerikai munkahelyek védelme mellett (*American Jobs Plan*),⁶ valamint a TTIP és a TPP sem került az új demokrata adminisztráció prioritásai közé.

A protekcionista kereskedelempolitikát és a (nagy)vállalatok repatriálására irányuló erőfeszítéseket a Trump-adminisztráció a gazdaság stratégiai ágazatának számító energiapolitikában is érvényesíteni kívánta. A Republikánus Párt hagyományosan jó kapcsolatokat ápol az energiaszektorban érdekelt nagyvállalatokkal. A 21. század elején azonban a globális felmelegedés, az éghajlatváltozás, továbbá a környezetszennyezés komoly politikai viták kereszttüzébe is került. A politikai baloldal Amerikában és Európában is, elsősorban az úgynevezett zöldpolitikákon (vagy egyenesen különböző elnevezésű zöldpártokon) keresztül, többek közt hatékony tömegkommunikációs eszközökkel, beleértve a közösségi médiát, nagy nyomást helyez a kormányzati szereplőkre, a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésétől kezdve a környezetszennyező anyagok betiltásáig. A tudósok többsége egyetért, hogy a klímaváltozásban, amely drámai következményekkel járhat (a jégsapkák megolvadása az Északi- és a Déli-sarkon, s ennek következményeként az óceánok és tengerek vízszintjének megemelkedése, ami a partok mentén élők százmillióinak az életét veszélyeztetné stb.), az emberek tevékenysége és szokásai jelentős

⁶ The White House: *Fact Sheet: The American Jobs Plan* (2021. március 31.).

szerepet játszanak. A klímaváltozás elleni küzdelem egyik „apostola”, a volt demokrata párti alelnök, Al Gore és pártja, különösen annak úgynevezett progresszív (azaz, bal) szárnya az Egyesült Államokban egyre inkább „zöld” irányba tolja a Demokrata Pártot. Velük szemben a Republikánus Párt támogatóinak többsége szkeptikusan viszonyul ahhoz, hogy a klímaváltozás elsősorban emberi tevékenység eredménye, bár hozzá kell tenni, a Föld ökoszisztémájának megóvása, a környezetvédelem alapvetően konzervatív gondolat kellene hogy legyen.

A tudományos érveléstől eltekintve a kérdéskör komoly gazdasági és politikai dimenziót öltött. A különböző klímacsúcsokon elfogadott károsanyag-kibocsátási irányelvek és kvóták nem érvényesek, természetesen, minden államra. A fejlett ipari társadalmak nagyobb mértékű csökkentéseket fogadtak – és fogadnának – el, mint a fejlődő kategóriába sorolt államok. Ez utóbbiak közé sorolják Kínát, Indiát és Brazíliát is, a legnagyobb károsanyag-kibocsátó államok közül. Az Egyesült Államokban már a kiotói jegyzőkönyv (1997) megszületésekor vita robbant ki arról, hogy az ország számára milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal jár annak elfogadása. A Clinton-adminisztráció végül a kétpárti ellenállás miatt nem bocsátotta kongresszusi ratifikációra a dokumentumot. Az ellenzők egyik fő kifogása az volt, hogy a protokoll jogtalan előnyökhöz juttat egyes országokat, s itt elsősorban Kínára gondoltak. Ez az érvelés aztán fokozatosan gyengült a Demokrata Párton belül a „progresszívek” térnyerésével, de a Republikánus Párt többsége kitart amellett, hogy az amerikai–kínai stratégiai versengésben Peking előnyökhöz jutna a különböző hasonló megállapodások, legutóbb a párizsi klímaegyezmény révén. Ebből logikusan következett, hogy Donald J. Trump kiléptette az Egyesült Államokat az egyezményből, amelyhez az Obama-adminisztráció csatlakozott, míg Joe Biden egyik első elnöki rendeletével visszaléptette Amerikát. Trump intézkedésének hátterében mindenképpen kiemelten szerepelt az Egyesült Államok energetikai önellátása, s ezen belül a földgáz, a palagáz és az olaj kitermelésének fokozása. Ennek részeként a republikánus adminisztráció addig környezetvédelmi okokból elzárt területeket szabadított fel fosszilis energiaforrások kitermelésére, illetve szabad utat engedett a Keystone XL gázvezeték építésének, amelynek célja Kanadában kitermelt gáz eljuttatása, végső soron, a Mexikói-öböl mentén fekvő amerikai kikötőkbe, majd onnan cseppfolyósított gáz formájában külföldre, így Európába is. Sőt, részben ennek a projektnek a révén az Egyesült Államok akár eladóként is megjelenhetett volna a nemzetközi energiapiacra, aminek számos geopolitikai vonzata lett volna (többek közt Közép-Európában). Másik előnye a Trump-adminisztráció szerint az amerikai versenyképesség növelése lett volna – például Kínával szemben. A Demokrata Párton belüli zöldlobbi nyomására azonban Joe Biden elnökségének első napján, 2021. január 20-án visszavonta a TC Energy Corporationnak a vezeték építésére adott engedélyt. Donald J. Trump a lépést az Egyesült Államok nemzetközi pozícióinak gyengítéseként értelmezi, és ebben a kérdésben gyakorlatilag egy platformra került a (neo)konzervatívok többségével, akik egy erős és nemzetközileg aktív Amerikát támogatnak. A fosszilisenergia-termelés politikai kérdés is, amennyiben több százezer munkavállalót foglalkoztatnak a termelés, szállítás, finomítás és elosztás terén; közülük sokan, választási szempontból, kulcsfontosságú államokban élnek.

Igazságszolgáltatás, törvény és rend

Donald J. Trump talán legmaradandóbb, és a konzervatívok számára is elfogadható örökségét a szövetségi bíróságok különböző szintjeire (kerületi, fellebbviteli, Legfelsőbb Bíróság) kinevezett új bírák jelentik. Az Egyesült Államokban a duális bírósági rendszerben – szövetségi és tagállami – az elnök javasolhat új bírókat a szövetségi bíróságokra, akiknek a kinevezését a szövetségi Szenátus hagyja jóvá. A kinevezés életfogytig vagy a bíró lemondásáig, vagy jogi úton való eltávolításáig (*impeachment*) érvényes. Miután ez utóbbi kettőre meglehetősen ritkán került sor, a kinevezett bírák gyakorlatilag évtizedekig maradhatnak a posztjukon. Mivel a fékek és ellensúlyok rendszere szerint a bírósági döntéseket sem a végrehajtó hatalom (az elnök), sem a törvényhozó hatalom (a Kongresszus) nem írhatja felül, azok az ország törvényei maradnak addig, amíg egy megfelelő szintű szövetségi bíróság meg nem változtatja őket. Abban az esetben, ha az elnök és a szövetségi Szenátus többsége ugyanabból a pártból kerül ki, akkor az adott párt a saját filozófiájával nagyjából egyetértő bírákat tud kinevezni – ez akkor is igaz, ha a bírák elvileg függetlenek, és nem vesznek részt pártpolitikában. Ám valójában kétfajta szemlélet uralkodik a bírák körében: az úgynevezett originalista és a liberális vagy aktivista. Az előbbi – részben önkényes – kategóriába azok tartoznak, akiknek a felfogása az, hogy a bíróságok szerepe az alkotmány, illetve a fennálló törvények értelmezése. Az utóbbi csoporthoz tartozók ellenben úgy tartják, hogy amennyiben a hatalom másik két ágazata nem foglalkozik (megfelelően) egy társadalmi vagy akár gazdasági kérdéssel, akkor a bíróságoknak joguk, sőt kötelességük „törvénykezni”. Ez utóbbira a legeklatásabb példa a bíróságoknak, elsősorban a Legfelsőbb Bíróságnak a polgárjogi kérdésekben játszott szerepe. Az amerikai elnökség ciklikussága miatt⁷ ismételten előfordult az utóbbi évtizedekben hogy egy liberális beállítottságú, azaz demokrata elnök konzervatív szemléletű Legfelsőbb Bíróságot „örökölt”, s viszont, egy konzervatív ideológiával rendelkező, azaz republikánus elnök egy liberális többségű bírói testületet „örökölt”. Természetesen, mindig voltak – és lesznek – kivételek a szabály alól; így például Dwight D. Eisenhower a korábbi pályafutása alapján szilárd konzervatívnak hitt Earl Warren jelölte a Legfelsőbb Bíróság elnökének, aki azonban ebben a hivatalában meglehetősen liberálisnak bizonyult (1953–1969).

Voltak elnökök, akik egyetlenegy tagot sem jelölhettek a Legfelsőbb Bíróságba a hivatali idejük alatt. Donald J. Trump ebből a szempontból is „jókor volt, jó helyen”, hiszen négy év alatt három új tagot is jelölhetett a kilenctagú testületbe, elsősorban azért, mert a Szenátusban a csekély republikánus többség – függetlenül attól, hogy több tagja is élesen bírálta az elnököt más kérdésekben (többek közt Lisa Murkowski, Susan Collins vagy Mitt Romney) – „összezárt” a bírói jelölések esetén, noha mindegyik jelöltet éles és az esetek többségében méltatlan támadások érték a liberális oldalról. Mindhárom jelölt, Neil M. Gorsuch, Brett M. Kavanaugh és Amy Coney Barrett elsősorban „életpártiságuk” miatt kerültek támadások kereszttüzébe; a liberális többségű Legfelsőbb Bíróság

⁷ A témáról lásd bővebben Arthur M. Schlesinger Jr.: *The Cycles of American History*. Boston, Houghton Mifflin Company, 1986.

által hozott határozat a *Roe kontra Wade* esetben (1973) lehetővé teszi, leegyszerűsítve, az abortuszt a terhesség első három hónapjában (különböző szélsőséges esetekben később is). Az abortuszhoz való jog az egyik olyan érték kérdés, amely éles választóvonalat jelent a konzervatívok és a liberálisok, illetve a republikánusok és a demokraták között: az előbbieket, az „életpártiak”, elsősorban vallási okokból, ellenzik az abortuszhoz való korlátlan jogot, az utóbbiak, a „választáspártiak” pedig ezt a személyes szabadságjogok közé sorolják a feminista mozgalom egyik vívmányaként. Az amerikai baloldal (liberálisok, főáramú média nagy része stb.) Kavanaugh esetében a *#metoo* mozgalom jegyében egy évtizedekkel korábbi állítólagos zaklatási ügyet hozott fel, míg Barrett esetében a bírónő vallásossága és elvi abortuszellenessége váltott ki szinte eksztatikus ellenkezést a liberálisok körében. Újabb, ki nem mondott, de sugalmazott vád ellenük az volt, hogy mindhárman fehérek, angolszászok és heteroszexuálisak, sőt közülük kettő még férfi is, így állítólagosan nem tükrözik az amerikai társadalom jelenlegi profilját. Csak kontrasztként, Barack Obama a hispán Sonia Sotomayort és a zsidó származású Elena Kagant jelölte a Legfelsőbb Bíróságba. Donald J. Trump kinevezettjeivel együtt 5:4 arányban az „originalisták” vannak többségben a testületben (a testület elnöke, John J. Roberts, Jr. ugyan alapvetően konzervatív beállítottságú, de volt már eset arra, hogy a liberális szemléletű kollégáival együtt szavazott). A Legfelsőbb Bíróság jelenlegi összetétele, illetve az alsóbb fokú szövetségi bíróságokra a Donald J. Trump által kinevezett több száz bíró ilyen módon az elnök legmaradandóbb örökségét jelenthetik, és – adott esetben – sikeresen ellen tudnak állni a liberális baloldal, az úgynevezett progresszívek agresszív társadalomátalakító törekvéseinek. Nem véletlen, hogy az amerikai történelem első nagyarányú társadalomátalakítási kísérlete, a New Deal alatt a demokrata Franklin D. Rooseveltt akarta „megtömní” a Legfelsőbb Bíróságot a saját embereivel, s ezt a „*Court packing*” ötletet melegítette fel Joe Biden a kampánya alatt, amelyben többek közt egy második New Deal ígért. Ugyanakkor a radikális baloldal leghangosabb képviselői, köztük a Demokrata Párt olyan kongresszusi képviselői, mint Alexandria Ocasio-Cortez, Ilhan Omar, Ayanna Pressley, Rashida Tlaib, Jamaal Bowman, Cori Bush (*The Squad*) zöld New Deal követeltek (és követelnek); az amerikai energiapiac és ipar meglehetősen kérdéses átalakítási programjaként.

A „törvény és rend” kifejezés a turbulens 1960-as évek végén vált a Republikánus Párt 'védjegyévé'. Az évtizedet jellemző békés és időnként erőszakos polgárjogi tüntetések, a vietnámi háború elleni megmozdulások, az egyre radikálisabb diákmozgalmak az egyetemfoglalásokkal, a feminizmus megerősödésével, a szexuális forradalomnak a hagyományos erkölcsi és társadalmi normák területén végzett rombolása, az úgynevezett identitáspolitikájának megjelenése erős ellenhatást váltott ki a „csendes többség” részéről. A Demokrata Párt emberek tízmillióinak véleménye szerint nem lépett fel kellő eréllyel az utcákat elárasztó szélsőségesekkel és erőszakossággal. Sőt, sokszor tévesen felfogott toleranciával kezelte a törvénytelenéseket és erőszakosságokat elkövetőket. Az 1960-as és 1964-es elnökválasztásokon elszenvedett kudarcokból tanulva komoly konzervatív szellemi háttérrel megújult a Republikánus Párt, és markáns alternatívát kínált a liberális politikákkal szemben. Ennek az alternatívának az egyik eleme volt a „rend és törvény” uralmának visszaállítása, és a törvény megszegőivel szembeni keményebb fellépés.

A Republikánus Párt politikáját ezen a téren, bizonyos mértékben, átvette a Clinton-adminisztráció is (1993–2001) az 1994-ben elfogadott *Violent Crime Control and Law Enforcement Act*tel,⁸ amely aztán a Demokrata Párt baloldala támadásainak keresztüztübe került. A progresszívek rasszistának tartották – és tartják – a törvényt, mivel egyes faji kisebbségek, elsősorban az afroamerikaiak, másodsorban a latinók számaránya a bíróságok elé került és elítélt személyeket tekintve aránytalanul magas a lakosság egészen belüli számarányukhoz viszonyítva. Ebben a kérdésben, részben, a konzervatív „színvak” társadalom felfogása áll szemben a liberálisok „pozitív diszkrimináció” elvével. A szembenállás mindenekelőtt a főiskolai és egyetemi felvételikén, továbbá a munkahelyek többségében a faji és nemi kisebbségeket preferenciálisan kezelő „*affirmative action*” állítja szembe a teljes, bőrszínre és nemi orientációra tekintet nélküli társadalmi egyenlőség amerikai mítoszával. Donald J. Trump egyértelműen az utóbbit vallja, noha döntő bizonyítékok szolgálnak arra, hogy ez az ideális helyzet sohasem létezett, és az egyes társadalmi csoportok között az ellentétek az amerikai gazdaság viszonylagos térvésztesével az utóbbi másfél évszázadban nem látott mértékben kiéleződtek az – elsősorban fehér – közép- és alsó középosztály gazdasági helyzetének romlásával vagy legfeljebb stagnálásával, a politikai élet polarizálódásával, a szövetségi törvényhozás bénultságával, a társadalom szétszakadásával (számos társadalomkutató 50-50%-os társadalomról beszél), és az okokat még hosszan lehet sorolni.

A „törvény és rend” felfogás egyik legvitatottabb területe a bevándorlás szabályozásának kérdése. A liberális megközelítés jóval megengedőbb, mint a konzervatív ebben a kérdésben is. Az Egyesült Államokban éles vita zajlik az illegális bevándorlók sorsáról. A kérdést legutóbb még Ronald Reagan rendezte az *Immigration Reform and Control Act*tel 1986-ban,⁹ amely – többek közt – legalizálta az 1982. január 1. előtt érkezett illegális bevándorlók státuszát. Az azóta eltelt évtizedek alatt azonban folytatódott az illegális bevándorlás, elsősorban a latin-amerikai országokból az Egyesült Államokat Mexikótól elválasztó 3145 kilométeres zöldhatáron keresztül, de jelentős azoknak a száma is, akik más módon, például a vízumuk lejártá után illegálisan maradtak az országban. A 2000-es évek elején egy kétpárti kísérlet történt az illegális bevándorlók helyzetének rendezésére, de az elképzelések pártpolitikai csatározások áldozatává estek. Becslések szerint tízmilliónál is több illegális bevándorló élt az Egyesült Államokban a 2010-es évek végén. A számukat az Obama-adminisztráció úgynevezett *Deferred Action for Childhood Arrivals (DACA)* programja is növelte. A DACA a gyerekkorukban az Egyesült Államokba illegálisan kerülők deportálását halasztotta el. Ugyanakkor az 1980-as évek vége óta terjedt – elsősorban a demokrata vezetésű államokban és városokban – az úgynevezett *sanctuary city* mozgalom, amely gyakorlatilag azt jelentette, hogy helyi hatóságok nem hajlandók együttműködni a bevándorlási törvények betartásában a szövetségi kormányzattal. Donald J. Trump a 2016-os kampányában ígéretet tett az amerikai–mexikói határ további megerősítésére, a deportálások felgyorsítására (az Obama-adminisztráció is deportált nagy számban illegális bevándorlókat), valamint

⁸ Congress: *Violent Crime Control and Law Enforcement*.

⁹ Congress: *An Act to Amend the Immigration and National Act*. Public Law 96-603, 1986. november 6.

a DACA-program megszüntetésére és annak kikényszerítésére, hogy a helyi kormányzatok működjenek együtt a nemzeti kormánnyal a bevándorlás terén is. Trump ebben a kérdésben nem csupán a liberálisokkal került szembe, hanem a mérsékelt konzervatívokkal is. Mitt Romney 2012-es választási vereségét követően a párt arra a – helyes – következtetésre jutott a demográfiai trendek alapján, hogy a republikánusoknak a korábnál nagyobb mértékben kell nyitni a faji és egyéb kisebbségek irányába ahhoz, hogy a jövőben versenyképes maradjon a Demokrata Párttal. Trump elnökként a DACA visszavonását szorgalmazta, ám végül a Legfelsőbb Bíróság felfüggesztette a visszavonásról szóló rendeletet (*Trump kontra NAACP*, 2020). A *sanctuary city* gyakorlatának visszaszorításában több sikert ért el Donald J. Trump: összesen 33 állam fogadott el törvényt arra vonatkozóan, hogy az illegális bevándorlás kérdésében együttműködnek a megfelelő szövetségi kormányzati szervvel, az *Immigration and Customs Enforcement*tel (ICE), amely – különben – a liberális baloldal folyamatos támadásai alatt dolgozott a Trump-adminisztráció idején. Donald J. Trump bevándorlással kapcsolatos politikája egyébként a társadalom többségének támogatását élvezte, és a jelek szerint még a leginkább érintett etnikai csoportban sem váltott ki komoly ellenállást. Sőt, Trumpnak sikerült növelni a Republikánus Pártra adott latinó szavazatok számát az abszolút és a szavazóképes lakosság arányát illetően is, különösen olyan kulcsfontosságú államokban, mint például Florida, ahol politikailag konzervatívabbak a latin-amerikai (kubai, venezuelai stb.) bevándorlók, mint a keleti és nyugati parti tagállamokban. Természetesen, a bevándorlás kérdése csak az egyik tényező a latinók politikai irányultságának befolyásolására, de a kérdés trumpi kezelése egyértelműen nem okozott visszaesést a Republikánus Párt számára ennél az etnikai csoportnál.

Tranzakcionális kül- és védelempolitika

A Republikánus Párt egyik fő erőssége, és a választók szemében az egyik legfontosabb vonzereje a második világháború után a kül- és védelempolitikában rejlett. A Dwight D. Eisenhower (1953–1961), Richard M. Nixon (1969–1974), Ronald Reagan (1981–1989) és George H. W. Bush (1989–1993) által elért eredményeket ezen a két területen kevesen vitatják. Igaz, a neokonzervatívok hatása alá került George W. Bush (2001–2009) demokráciaexportja és „nemzet- (helyesebben: állam-) építési” teljesítménye több mint kérdéses. Eisenhower, Nixon és az idősebb Bush óriási nemzetközi tapasztalattal rendelkeztek, mire elfoglalták az elnöki széket. A világot átfogó stratégia jegyében szemlélték, és ebben segítségükre voltak olyan karakteres és nagy formátumú tanácsadók, mint például John F. és Allen Dulles, Henry A. Kissinger, George P. Shultz, valamint James A. Baker és Brent Scowcroft. Ezek az elnökök és vezető külpolitikai tanácsadók koherens világgéppel rendelkeztek, és egységben szemlélték a világot. Világos prioritások mentén gondolkodtak és dolgoztak, s maguk mögött tudhatták az amerikai konzervatív külpolitikai elit támogatását. (A konzervatív elit kapcsán beszélhetünk külpolitikai, védelmi, pénzügyi, társadalmi, vallási stb. elitekről, akiknek, természetesen, nem minden kérdésben esett egybe az álláspontja, de egy általános konszenzusra, „konzervatív minimumra”

törekedtek.) Ezek a prioritások magukba foglalták az erős Amerikát, egy szerteágazó katonai és politikai szövetségi rendszert, az érdekek súlypontjainak kijelölését, továbbá multilateralizmust, amikor csak lehetséges volt az, ugyanakkor az egyoldalú lépéseket is, ha azokat tartották inkább célravezetőnek.

Donald J. Trump ebből a konzervatív kül- és védelempolitikai örökségből nem sok mindent tartott meg; gyakorlatilag az „erős Amerika” elvén kívül semmit sem. A védelmi szektor költségvetése folyamatosan növekedett az elnöksége alatt, és Trump elnök a gyorsan változó biztonságpolitikai környezet jelentette kihívásokra válaszul utasítást adott a meglévő négy haderőnem mellett egy ötödik, az űrhaderő (*U. S. Space Force*) létrehozására is, amely hivatalosan 2019. decemberben alakult meg. Az elnök ugyanakkor csökkentette a külföldi amerikai katonai kötelezettségeket, elsősorban a Közel-Keleten, és – jogosan – nagyobb tehermegosztást követelt a szövetségeseiktől, mindenekelőtt a NATO európai szövetségeseitől. Az utóbbiak nagy része jelentős mértékben csökkentette a védelmi kiadásait a Szovjetunió felbomlása után („békeosztalék”), ám ezzel még aránytalanabb lett egyrészt az amerikai pénzügyi hozzájárulás a közös terhekhez, másrészt az európaiak védelmi képességei egyre jobban lemaradtak az amerikaiakétól. Gyakorlatilag képtelenek voltak arra, hogy a saját szomszédságukban (Nyugat-Balkán, Észak-Afrika) hatékonyan lépjenek fel konfliktusok esetén; minden esetben az Egyesült Államok haderejének kellett kisegíteni az európai szövetségeseiket olyan katonailag sokadrangú ellenfelekkel szemben, mint például Szerbia vagy Líbia. Donald J. Trump törekvése egy kiegyensúlyozottabb szövetséges katonai tehervállalásra az egyik olyan terület, ahol az elnök politikája találkozott a konzervatív elit többségének álláspontjával, s csak az utóvédharcot folytató doktriner neokonzervatívok bírálták az elnököt a védelempolitika területén tett lépéseiért.

Donald J. Trump külpolitikája azonban már más megítélés alá esik. Mindenekelőtt hiányzott belőle Eisenhower, Nixon, Reagan és az idősebb Bush globális szemlélete, a stratégia és az ahhoz vezető taktikai lépések világos megfogalmazása. Valójában Trump sem intellektuálisan, sem kormányzati tapasztalatok terén nincs egy súlycsoportban az említett elődökkel (s ez vonatkozott az egymást sűrűn váltó külpolitikai tanácsadóira is), s részben ennek köszönhetően a világ különböző régióit, valamint a különböző kérdéseket szinte kizárólag önmagukban kezelte, úgynevezett tranzakcionális módon. Ellentmondásos, egymással ellentétes, valamint egyoldalú lépéseket tett mind a szövetségesek, mind az ellenfelek irányába. Így, többek közt, felmondta az Iránnal 2015-ben kötött nukleáris megállapodást, de az amerikai (katonai) jelenlét csökkentését ellensúlyozandó nem tett komolyabb lépéseket Teherán regionális középhatalmi törekvései ellen. Az európai szövetségeseiktől nagyobb részvállalást követelt nemzetközi ügyekben, ugyanakkor támogatta a brexitet, aminek folyományaként az Európai Unió elvesztette a legerősebb katonai hatalmát, drasztikusan csökkent a közösség külpolitikai súlya és akcióképessége. Kínával egyfajta kereskedelmi hidegháborút kezdett, miközben legfőbb szövetségesei, így Németország növelték kereskedelmi és gazdasági kapcsolataikat a kelet-ázsiai nagyhatalommal. A sort lehetne folytatni. Donald J. Trump egyértelműen az érdekekre helyezte a hangsúlyt, s ezzel örököse is lehetne a nixon-i–kissingeri erőegyensúlyi politikának, ám hiányzik belőle a képesség, a távlati gondolkodás, hogy a kérdéseket összességükben,

egymásra kölcsönhatásban szemlélje és kezelje. A meadi tipológia¹⁰ alapján legközelebb talán Andrew Jackson felfogásához áll közel, de az 1830-as évek Amerikája, természet-szerűen, nem a 21. elejének Amerikája, és az akkori világ hatalmi helyzete sem hasonlít napjaink nemzetközi viszonyaihoz.

Külpolitikai felfogása zsákutcs, amennyiben az Egyesült Államok globális dominiációját (hegemóniáját), ha egyáltalán, kizárólag szoros szövetséges együttműködésen és multilaterális alapon nyugvó politikával lehet megtartani. Az Egyesült Államok a második világháború után úgy tudta megteremteni, majd megtartani nemzetközi vezető helyét, hogy egyfajta „jótékony vagy szolgáltató” hegemon is volt. Stratégiai céljai érdekében alkalmanként taktikai engedményeket tett, esetenként akár hajlandó volt olyan engedményekre, amelyek rövid távon és/vagy közvetlenül nem szolgálták az érdekeit, noha „erőből” érvényesíthette volna az akarátát gyakorlatilag minden egyes szövetségesével szemben is. A költség-haszon elvet nem próbálta érvényesíteni minden egyes relációban. Donald J. Trump ellenben, talán az üzleti életből hozott szemlélet alapján, erre törekedett. Közhely, hogy napjaink globalizált világában számos kihívást kizárólag nemzetközi összefogással lehet megoldani, és a kooperációnak egyik alapvető szabálya, hogy egyik fél sem tudja maradéktalanul érvényesíteni az akarátát; bizonyos fokú kompromisszum mindig szükséges. Trumpnak nyilvánvalóan igaza volt, amikor egyes korrumpálódott és a liberálisok játszótérévé vált/tett nemzetközi szervezetekkel nem kívánt együttműködni, de – például – Kína esetében a szövetségesekkel való szorosabb együttműködés és egyeztetés célravezetőbbnek látszott volna. Kipróbált és sokszor bevált módszer a másik fél bizonytalanságban tartása – Eisenhower vagy Nixon hatékonyan használta ezt a módszert –, de Donald J. Trump túl gyakran változtatott álláspontja, mondjuk Oroszország esetében, már kontraproduktívnak tekinthető. Ugyancsak nem tette hatékonyabbá Trump elnök politikáját a számos rögtönzés és a megfelelő következetesség hiánya. Példaként első európai útját lehet említeni, ahol Varsóban hitet tett a „Három Tenger Kezdeményezés” mellett, aztán elnöksége hátralévő éveiben nem sok szó esett arról, hogy a közép- és kelet-európai együttműködés fontos lenne az Egyesült Államok számára, és az ehhez nyújtandó politikai és gazdasági támogatás is elmaradt. Ha Donald J. Trump belpolitikai elképzeléseiből nagyon sok elem vállalható és követhető is a Republikánus Párt és a konzervatívok számára, külpolitikájában már jóval kevesebb ilyet találunk; mindenképpen kivételt jelent azonban az elve, hogy más országok, köztük szövetségesei belügyeibe nem kívánt beleszólni, és elutasította a liberálisok és neokonzervatívok némileg önkényesen meghatározott elveken nyugvó „demokráciaexportját”.

A „trumpizmus” jövője

Donald J. Trump, s ezt még sok ellenfele is elismeri, releváns, a politikai fősodorhoz tartozók által ignorált kérdéseket tett fel olyan, aránylag sürgősen megoldandó ügyekről,

¹⁰ Lásd bővebben Walter Russell Mead: *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*. New York, Random House, 2001.

mint például a bevándorlás, a kereskedelem vagy akár a háború távoli országokban.¹¹ A 2016-os republikánus előválasztások során éles határvonalat húzott maga és az egymástól egyre kevésbé megkülönböztethető demokrata és republikánus elitől, amelyek mindketten balra tolódtak – a demokraták egészen a szocializmus határát súroló, úgynevezett progresszív gondolkodásig. Ezzel kellemetlen, de talán szükség- és időszerű választásra kényszerítette egyrészt a konzervativizmust Amerikában, másrészt pedig a Republikánus Pártot. A republikánusoknak „puha konzervativizmusukkal” (jelenlegi zászlóvivői a meglehetősen gyenge társadalmi támogatottságú „Lincoln Project” és a „Never Trumpers” köré csoportosuló) a legutóbbi nyolc elnökválasztáson mindössze egyszer sikerült a szavazatok többségét megszerezniük (1984-ben); a többi esetben az elektori rendszernek köszönhetően költözhetett republikánus párti elnök a Fehér Házba. Különösen kiábrándító volt a párt veresége 2008-ban és 2012-ben, amikor a republikánus elit két ikonikus alakja, John McCain és Mitt Romney szenvedett vereséget. A 2012-es vereséget követően elvégzett elemzés (*Republican National Committee's Growth and Opportunity Project*¹² [*GOP Autopsy Report*]) helytállóan a választói bázis tágítását tűzte ki célul, de a párt – ha analógiákat keresünk – a brit Konzervatív Párt Harold Macmillan által fémjelzett irányba próbált indulni, azaz versenyre kelni a baloldal vezető pártjával a jóléti állam kiterjesztésében, továbbá a hagyományos szabadpiaci neoliberális gazdaságpolitikát ajánlotta. (Rod Dreher szavaival: vissza akartak térni egy „zombi reaganizmus”-hoz).¹³ Mindezt akkor, amikor milliók veszítették el a munkájukat a globalizáció és az Egyesült Államok számára nem mindig előnyös szabadkereskedelmi megállapodások, továbbá a Kínával szemben engedékeny, sőt naiv kereskedelempolitika következtében. Donald J. Trump ezzel szemben patrióta gazdaságpolitikát hirdetett, és ígéretet tett a leszakadó, nagy részben fehér közép- és alsó középosztálybeliek, valamint munkások helyzetének javítására. Az Egyesült Államokban ehhez még a Demokrata Párt egyre radikálisabb társadalomátalakító programjainak, illetve – elsősorban – nemi identitáspolitikájának részbeni átvétele is járult. Ez, némileg leegyszerűsítve, éles törésvonalat eredményezett a Republikánus Párton belül. A „puha” konzervatív elit szembekerült a párt főleg fehér, populista szavazóival, akik megoldást kerestek az anyagi lehetőségeik beszűkülésére, az évtizedek óta ellenük folytatott nyílt vagy burkoltabb kulturális támadásokra, akik úgy érezték, hogy a párt vezető elitje nem törődik velük, nem védi meg őket sem a globalizmus, sem a „pozitív diszkrimináció” rájuk nézve káros hatásaitól, sem a hagyományos értékrendjüket (család, vallás) érő támadásoktól. Donald J. Trump az utóbbiak kiábrándultságának és frusztrációjának a szószólója lett – és a belföldön és külföldön sokat bírált hangnemével és a kevésbé szofisztikált nézeteivel milliók tudtak azonosulni annak ellenére, hogy Trumpot társadalmi és gazdasági háttere egyáltalán nem predesztinálta arra, hogy szószólója legyen egy pittsburghi acélmunkásnak, egy nebraskai farmernek, egy texasi marhatenyésztőnek vagy az „értékszavazóknak” (fehér újjászületett

¹¹ Erről, az elsők között, lásd Michael Anton: *The Flight 93 Election*. Claremont Review of Books, 2016. szeptember 5.

¹² Republican National Committee: *Growth And Opportunity Project Report*. 2012.

¹³ Idézi Szilvay Gergely: Donald Trump: A konzervatív defetizmus meghaladása. *Külügyi Szemle*, 38. (2021), 1. 29–42.

keresztényeknek) –, sőt 2016-ban az elővárosi (*suburban*), jobb módú és tanultabb fehér lakosság jó része is melléállt. Ráadásul 2020-ban nagyjából 10 millióval tudta növelni a Republikánus Pártra szavazók számát, és különösen figyelemre méltó volt a feketék és a hispánok között elért aránylag jó eredménye. Az analógiák általában sántítanak, és valószínűtlen, hogy Donald J. Trump tudatosan alkalmazta volna Franz Josef Strauss CSU-jának, akár később Orbán Viktor Fideszének politikai stratégiáját: a pártjuktól jobbra ne legyen számottevő politikai erő; azaz a középtől jobbra lévő politikai erők összefogása egy széles „koalícióban”.

A jelek szerint ez a megosztottság megmarad a konzervatív táboron belül. A különböző felmérések szerint a konzervatív beállítottságú republikánus szavazók nagyjából fele Donald J. Trump miatt támogatja a pártot, a másik fele a hagyományos konzervatív értékek miatt – Trump nélkül.¹⁴ Egyértelműnek látszik, hogy a két tábor kiegyezése nélkül a republikánusoknak az országos választásokon továbbra is gondjaik lesznek a szavazatok többségének megszerzésével; ám erre a kiegyezésre nem sok jel mutat. Nem tűnik valószínűnek, hogy a „baseballsapkások”, a „Nascar-papák” és a vallási fundamentalisták elfogadják a *The New York Times* és a *Washington Post* körül tömörülő RINO-k (*Republicans In Name Only*), „véletlenszerű konzervatívok” vezetését, és a liberálisoktól egyes esetekben szinte megkülönböztethetetlen eszmerendszerét. Akár az a megállapítás is megengedhető ebben az összefüggésben, hogy a Demokrata Párt „titkos fegyvere” Donald J. Trump – a liberális oldal a Republikánus Pártot a főáramú média és egyéb eszközök segítségével továbbra is megosztottnak tudja tartani. Más kérdés, hogy tagállami és helyi kormányzati szinten, köszönhetően részben az amerikai választási rendszernek, valamint a választókeretek határainak manipulatív meghúzására (*gerrymandering*), a Republikánus Párt jobb eredményeket tudott eddig is felmutatni, s elképzelhetően ez marad a helyzet a közeljövőben is.

A kiutat, elméletileg, egy Trump nélküli trumpizmus jelenthetné, egy „cizelláltabb/választékosabb trumpizmus”;¹⁵ azaz a 45. elnöknél magasabb intellektuális szinten álló és színvonalasabban kommunikáló, mindkét tábor számára, ha nem is teljes mértékben, de politikailag többé-kevésbé elfogadható, hiteles konzervatív politikusok jelenthetik. Több republikánus politikus is teszteli elsősorban a párt törzsszavazóinak a hangulatát, valamint azt, hogy miként lehetne azokat a szakpolitikákat átmenteni, amelyek népszerűnek bizonyultak Trump elnöksége idején. Ron DeSantis floridai kormányzó, Kristi Noem dél-dakotai kormányzó, Nikki Haley volt ENSZ-nagykövet, Mike Pompeo volt külügyminiszter, Tom Cotton arkansasi szenátor csak néhány azok közül a republikánus politikusok közül, akik komolyabb, országos szerepet is játszhatnak a jövőben. A Republikánus Párt holdudvarában azonban nem jelentkeztek olyan konzervatív szellemi műhelyek, mint amelyek az 1950-es években, majd az 1970-es években hatékony támogatást nyújtottak a korabeli politikusoknak. Az egyik fő kérdést az jelenti, hogy

¹⁴ Charles R. Kesler: After January 6th. The Future of Trumpism. *Claremonth Review of Books*, 2020/2021. tél.

¹⁵ Morgan Marietta – David C. Barker: A Less Trumpy Version of Trumpism Might Be the Future of the Republican Party. *The Conversation*, 2021. február 26.

egy „szinkretista konzervativizmus” vagy egy markánsabb, akár „nemzeti konzervativizmusnak” is nevezhető irányzat, amelyre példát találunk például Közép-Európában, jelentené-e a jövőt a konzervatív eszmeiségen alapuló Republikánus Párt számára. Ha az amerikai konzervatívok tisztázni tudják ezt a dilemmát, azzal nagy lépést tennének abba az irányba, hogy az amerikai történelemben ismételten meg tudnák újítani a Republikánus Pártot, és markáns alternatívát kínálnának a balra tolódó liberálisokkal szemben.

A Trump-effektus és Magyarország

Donald Trump elnöksége, illetve az általa képviselt szakpolitikák vitathatatlanul javítottak az amerikai–magyar kapcsolatokon. A szigorú határvédelem, a törvényileg rendezett bevándorlás érvényre juttatása, a személyi és vállalati adók csökkentése, a saját vállalatok „helyzetbe hozása” (patrióta gazdaságpolitika), a saját ország érdekeinek ideológiamentes, pragmatikus képviselete, számos társadalmi kérdésben nézetazonosság (családok központi szerepe stb.), a politikai korrektség túlzásainak elutasítása, a nemzet mint elsődleges referenciakeret elvének támogatása, a történelem dekonstrukciójának és „visszafelé olvasásának” elvetése mind-mind közös platformra hozta a republikánus adminisztrációt és a jobbközép Fidesz–KDNP-kormányt. A kétoldalú kapcsolatok javításában kulcsszerepet játszott Donald Trump felfogása, hogy az Egyesült Államoknak nem feladata más országok belügyeinek aktív és folyamatos bírálata, illetve kioktatása a demokratikus normákról, általánosságban az országok szuverenitásának figyelmen kívül hagyása – minden ország egyedi, s mindegyiknek megvannak a speciális adottságai, amelyek a liberálisok és a neokonzervatívok „*one size fits all*” elvének ellentmondanak.

Magyarország más területen is potenciálisan profitálhatna a trumpizmus kormánypolitikává válásával. Többek közt az energiaforrások diverzifikációja gyorsulhatna fel, s így az orosz energiaszállítások túlsúlya csökkenhetne. A Trump-adminisztráció alatt az Egyesült Államok eladóként jelent meg az energiapiacra; Közép-Európában pedig a lengyelországi és horvátországi LNG-terminálok révén a térségben energiaexportőrként jelent meg. Természetesen, Magyarország esetében eddig ennek a hatása elenyésző volt, de az exportra termelt amerikai gázmennyiség növekedésével ez a helyzet megváltozhatna. A demokrata adminisztráció azonban leállította a Keystone XL vezeték építését, amely kanadai gázt juttatott volna el a Mexikói-öböl partján lévő amerikai kikötőkbe, s onnan pedig a tengerentúlra. A republikánusok esetleges visszatéréseével a Fehér Házba a trumpi energiapolitika a maga stratégiai és geopolitikai vonzataival ismét tényezővé válhatna.

Donald Trump első európai útján nagy hangsúlyt kapott Közép-Európa. Az elnök Varsóban elmondott beszédében¹⁶ felelevenítette a Józef Piłsudski névvel fémjelzett „Intermarium”, azaz a Balti-, a Fekete- és az Adriai-tenger között létező államok szorosabb együttműködését, amely részben átfedésben van Orbán Viktor Közép-Európa-konceptiójával – ha más stratégiai megfontolásokból is. Donald Trump azonban ebben

¹⁶ Here's The Full Text of Donald Trump's Speech in Poland. *NBC News*, 2017. július 6.

az esetben is adós maradt a politikai elképzelés gyakorlati megvalósításával, a kézzelfogható lépések, így például a diplomáciai támogatás, a jelentősebb amerikai részvétel infrastrukturális és egyéb projektekben nem követte a bejelentést. Adott esetben az lehet az első Trump-adminisztráció idejéből leszűrt egyik legfontosabb tanulság, hogy a megfelelően feltett legitim kérdésekre tényleges válaszok szülessenek – ami mindenképpen nagyobb fegyelmet és következetességet igényelne. Egy kiszámítható amerikai kül- és biztonságpolitika a szövetségesek számára fontos lenne; fokozottan áll ez a közép-európai államokra, amelyeknek alapvetően az EU, Oroszország, Kína és az Egyesült Államok meghatározta erőterben kell politizálni és nemzeti érdekeket érvényesíteni.

Magyarországot illetően a Trump-hatás, némileg paradox módon, az Egyesült Államokban is jelentkezett. Az Orbán-kormánynak 2016 előtt sem volt jó „sajtója” az amerikai főáramúnak számító médiumok döntő többségében – részben a magyar miniszterelnök félreértett és félreértelmezett, és a nemzetközi politikai nyelvben szokatlanak számító „illiberális demokrácia” megfogalmazása miatt. Orbán Viktor az elsők között állt Donald Trump mögé a világ politikai vezetői közül, és a magyar kormány a későbbiekben tartózkodott a Trump-adminisztráció bírálataitól, amely egyfajta kötelező jelleget öltött a Nyugat számos országában. Az Egyesült Államokon belül az elnök elleni médiahadjárat gyakorlatilag már 2017. január 20-án délben a kezdetét vette. Az elnök vélt vagy valós ideológiai és politikai szövetségesei a „*guilt by association*” elve alapján ugyancsak az amerikai liberális elektronikus és nyomtatott sajtó céltábláivá váltak, és időnként rajtuk keresztül támadták az amerikai elnököt. A Republikánus Párton belül egyfajta szakadás következett be: az egyik oldalon, többek közt, a patrióta gazdaságpolitikának (adott esetben védővámoknak), az illegális bevándorlás visszaszorításának, a szélsőséges liberális ideológiai megnyilvánulások ellenfeleinek, az amerikai érdekek kendőzetlenebb érvényesítésének, a nemzetközi kapcsolatok realista megközelítésének hívei sorakoztak fel a „trumpizmus” zászlaja alatt. A másik oldalon, egyebek mellett, a hagyományos, középutas republikánus politikát, így a szabadkereskedelmet, a „nagyállami” konzervativizmust, a nemzetközi életben a multilateralizmust, valamint a liberális elvek támogatását és terjesztését pártolók találták magukat. A Fidesz–KDNP-pártszövetség egyértelműen közelebb áll ideológiailag az előbbi vonulathoz, sőt, meg lehet kockáztatni azt a megállapítást is, hogy a „trumpizmus” számos eleme már jelen volt Magyarországon, mielőtt Donald Trump a Fehér Házba került volna.

Irodalomjegyzék

- Anton, Michael: The Flight 93 Election. *Claremont Review of Books*, 2016. szeptember 5. Online: <https://claremontreviewofbooks.com/digital/the-flight-93-election/>
- Congress: *An Act to Amend the Immigration and National Act*. Public Law 96-603, 1986. november 6. Online: www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-100/pdf/STATUTE-100-Pg3445.pdf
- Congress: *Violent Crime Control and Law Enforcement*. Online: www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/3355?q=%7B%22search%22%3A%5B%22hr+3355%22%2C%22hr%22%2C%223355%22%5D%7D&s=4&r=1

- Duffin, Erin: United States National Debt per Capita From 1990 to 2020. *Statista*, 2021. július 30. Online: www.statista.com/statistics/203064/national-debt-of-the-united-states-per-capita/
- Hayward, Steven F.: *What Is Going On in America?* Lecture at the Danube Institute,. 2021. július 19.
- Here's The Full Text of Donald Trump's Speech in Poland. *NBC News*, 2017. július 6. Online: www.nbcnews.com/politics/donald-trump/here-s-full-text-donald-trump-s-speech-poland-n780046
- Igielnik, Ruth – Scott Keeter – Hannah Harting: Behind Biden's 2020 Victory. *Pew Research Center*, 2021. június 30. Online: www.pewresearch.org/politics/2021/06/30/behind-bidens-2020-victory/
- Kesler, Charles R: *After January 6th. The Future of Trumpism*. Claremonth Review of Books, 2021. Online: <https://claremontreviewofbooks.com/after-january-6th/>
- Marietta, Morgan – David C. Barker: A Less Trumpy Version of Trumpism Might Be the Future of the Republican Party. *The Conversation*, 2021. február 26. Online: <https://theconversation.com/a-less-trumpy-version-of-trumpism-might-be-the-future-of-the-republican-party-150820>
- Republican National Committee: *Growth And Opportunity Project Report*, 2012. Online: www.documentcloud.org/documents/624293-republican-national-committees-growth-and-opportunity-project
- Stockman, David: *The Triumph of Politics: Why the Reagan Revolution Failed*. New York, Harper & Row, 1986.
- Szilvay Gergely: Donald Trump: A konzervatív defetizmus meghaladása. *Külügyi Szemle*, 38. (2021), 1. 29–42. Online: https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.1.02
- The White House: *Fact Sheet: The American Jobs Plan* (2021. március 31.). Online: www.white-house.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/31/fact-sheet-the-american-jobs-plan/

Ajánlott irodalom

- Mead, Walter Russell: *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*. New York, Random House, 2001.
- Schlesinger, Arthur M. Jr.: *The Cycles of American History*. Boston, Houghton Mifflin Company, 1986.